

LES CIUTATS DAVANT LA GEOPOLÍTICA DEL CANVI CLIMÀTIC

RICARDO MARTINEZ

Investigador sènior, CIDOB

MARTA GALCERAN VERCHER

Investigadora sènior, CIDOB

Segons l'ample inventari realitzat el 2023 sobre el progrés en la realització dels objectius de l'Acord de París (*Global Stocktake*), el planeta es dirigeix cap a un escalfament global de 2,1-2,8 °C per a finals del segle XXI. Aquesta projecció, que dona per assumit el compliment dels compromisos climàtics adoptats fins a la data, no es presta a interpretacions ambigües. Un recordatori d'això és que l'any passat, el 2024, va ser l'any més calorós enregistrat fins a la data, així com el primer en què es va superar el llindar de seguretat d'1,5 °C per damunt dels nivells preindustrials. Són igualment dràstiques les conseqüències presents i futures de l'augment de la freqüència, gravetat i durada de fenòmens meteorològics extrems. Es preveu, per exemple, que per a mitjan segle XXI mil milions de persones s'enfrontaran a riscos climàtics relacionats amb zones costaneres. Així mateix, en l'escenari d'escalfament global més pessimista, el 2050 hi podria haver fins a 216 milions de persones desplaçades internament per fenòmens d'evolució lenta induïts pel canvi climàtic.

En aquest escenari, davant l'evidència de la incapacitat dels països de sumar esforços i adoptar objectius de mitigació a l'altura d'aquest repte planetari, es fa cada vegada més èmfasi en el paper que els governs subnacionals estan duent a terme en la lluita climàtica. En un món cada vegada més urbanitzat, les ciutats generen el 80% del producte interior brut mundial i són responsables del voltant del 70% de l'emissió de

gasos amb efecte d'hivernacle. No obstant això, no és solament una qüestió de centralitat demogràfica i econòmica de les ciutats en l'era urbana. Es tracta també de posar en relleu que, en termes generals i amb la seva pròpia diversitat interna, els governs subnacionals han demostrat ser més ambiciosos que les seves contraparts nacionals a l'hora de definir objectius d'acció climàtica.

Durant dècades, l'acció climàtica urbana ha estat dominada per ciutats dotades d'amplis recursos en el Nord Global, que han prioritzat la mitigació per sobre de l'adaptació, posant l'accent en les

profundes sinergies existents entre la transició energètica i la innovació tecnològica. Amb el temps, aquesta dinàmica ha experimentat un gir radical. D'una banda, ciutats del Sud Global han començat a exercir una centralitat més gran en xarxes d'acció climàtica. De l'altra, i encara més important, l'adaptació al canvi climàtic, que ha estat tradicionalment una reivindicació de la realitat urbana dels països

en vies de desenvolupament, ha augmentat el seu pes a escala mundial, en constatar el Nord Global que els impactes del canvi climàtic sotgen cada vegada més les seves pròpies ciutats.

El dinamisme de les urbs com a actors clau en la lluita contra el canvi climàtic es veu, tanmateix, limitat per factors per damunt de la seva capacitat d'influència, com ara l'accés al finançament, les competències regulatòries o les estructures de governança. En concret, hi ha condicionants que són

**Excloent la
descarbonització de
l'electricitat,
s'estima que els
governos locals
tenen autoritat
directa sobre
el 28% del
seu potencial
de reducció
d'emissions**

intrínsecament aliens a la governança local i que ens recorden que l'acció dels governs de les ciutats està sempre emmarcada en una lògica jeràrquica construïda al voltant del principi de sobirania nacional, dominada, per tant, per l'autoritat política, el poder de decisió, els interessos i les tensions dels estats-nació.

En primer lloc, la transició energètica necessària per fer realitat la neutralitat climàtica a la qual tantes ciutats s'han compromès depèn, entre d'altres factors, de l'accés a matèries primeres crítiques que són objecte de l'actual recrudescència de les tensions geopolítiques a escala global. Un exemple d'això són els conflictes armats i la ingerència internacional a la República Democràtica del Congo per l'extracció de cobalt, que és una matèria primera fonamental per a les bateries dels mòbils i dels cotxes elèctrics. O també els dilemes que genera el domini estratègic mundial per part de la Xina del processament de terres rares que són essencials per al funcionament de les turbines eòliques, entre molts altres productes d'alta tecnologia.

Aquesta dependència és encara més preocupant si considerem que l'aposta per la transició energètica i les matèries primeres que depenen d'ella és una resposta a la necessitat impel·lent de deixar enrere els combustibles fòssils i la dependència geopolítica de països productors d'hidrocarburs percebuts com a desestabilitzadors, com

per exemple Rússia. És per això que el Pacte Industrial del Pacte Verd, presentat per la Comissió Europea el 2023, cerca l'augment de la competitivitat de la indústria europea de zero emissions netes. Això implica, inevitablement, relaxar dins de la mateixa UE les regulacions mediambientals sobre l'activitat minera de matèries primeres crítiques altament contaminants, sovint en àrees de biodiversitat protegides o a prop d'elles.

En segon lloc, la incapacitat col·lectiva d'emprendre ràpidament accions fermes i eficaces per mitigar l'escalfament global està canviant lentament la nostra forma d'entendre la resiliència climàtica. Dues lògiques de signe oposat i complementàries han assentat les bases de l'acció climàtica urbana fins a la data. La mitigació s'ha percebut, generalment, com una contribució des del local al global, gràcies també a la possibilitat d'establir quantitativament la contribució d'una determinada ciutat a favor de la consecució de metes col·lectives establertes internacionalment i expressades en estimacions numèriques. Per exemple, el nombre d'emissions de tones de CO₂ que han d'eliminar-se en una data determinada. L'adaptació, en canvi, duu els impactes de l'escalfament global a una escala fonamentalment local, on cada context, en funció del seus riscos i vulnerabilitats, i l'acció del govern conseqüent, són únics, dificultant, per tant, l'obtenció de mètriques de mesurament i comparació que permetin fer valoracions d'escala global. La distinció entre aquestes dues lògiques de signe oposat ens ajuda a entendre com l'estancament actual del multilateralisme està animant l'extensió de la lògica local intrínseca de l'adaptació a tota acció climàtica, abdicant, alhora, de les responsabilitats globals implicades.

El cas paradigmàtic del triomf de la lògica del particularisme o localisme en detriment de l'escala global són els Estats Units. En aquest sentit, la decisió per part de Washington de retirar-se novament de l'Acord de París

està completament alineada amb, per exemple, la intenció que el president Trump ha expressat envers Groenlàndia, al·legant, entre altres consideracions, la importància dels seus recursos naturals o posició geoestratègica per a l'interès nacional. Aquesta mateixa lògica s'està plasmant en i entre les nostres ciutats, fet que ens permet albirar els temps futurs. De forma més marcada, de moment només a les ciutats dels països en vies de desenvolupament, les apel·lacions a la resiliència climàtica es tradueixen cada vegada més en una crida a la securització de les inversions i infraestructures físiques i digitals, necessàries per a l'economia urbana. Aquesta lògica respon al fet que, a falta de recursos financers adequats i davant l'escenari del col·lapse mediambiental imminent, la resiliència climàtica de les llars de renda alta representa en la mateixa ciutat o regió, un augment de la vulnerabilitat als riscos climàtics de les llars de renda baixa. S'està consolidant, per tant, i de manera simultània en escales tan diverses com l'urbà i el global, una visió de l'adaptació al canvi climàtic profundament local. És, tanmateix, una lògica que distorsiona la centralitat del bé comú, així com de la cooperació i la solidaritat global, i que està destinada a expandir-se, conforme ens endinsem en estadis cada vegada més avançats de l'emergència climàtica. En aquest escenari, encara que repercuteixin de manera clara en les nostres ciutats, són els estats-nació, amb els seus interessos i tensions geopolítiques, els actors que marquen i marcaran el rumb.

En conclusió, l'ambició climàtica de les ciutats intenta, d'una banda, distanciar-se de la manca de compromís generalitzada dels països, però, no obstant això, no es pot alliberar de les tensions geopolítiques cada vegada més grans que afecten la seva acció tant a escala domèstica com internacional. Excloent la descarbonització de l'electricitat, s'estima que els governs locals tenen autoritat directa sobre el 28% del seu po-

tencial de reducció d'emissions. Es calcula, així mateix, que el 37% d'aquest potencial de reducció d'emissions en les ciutats depèn d'una col·laboració més àmplia entre els nivells de govern nacional, regional i local. A la Unió Europea, per exemple, les tensions geopolítiques i l'amenaça dels conflictes armats estan bregant de forma clara contra l'impuls de les ciutats i la seva ambició en la qüestió climàtica. Això es desprèn en particular del debat a l'entorn del marc financer plurianual post-2027 i el seu gir a favor de la recentralització i de l'agenda de seguretat. En ser el finançament per a l'adaptació climàtica profundament depenent de la mobilització de recursos del sector públic, com es finançaran les ingents obres de transformació necessàries per protegir les comunitats de les ciutats del Sud però també del Nord Global? Les tensions geopolítiques i la defensa a ultrança dels interessos nacionals permetran comprendre que el cost de la inacció climàtica global no para de créixer? En quina mesura els estats estan disposats a assumir la responsabilitat de la reubicació massiva d'aquelles comunitats que ja no poden o podran adaptar la seva infraestructura als efectes del canvi climàtic, considerant que aquests desplaçaments es concentraran principalment en entorns urbans?

